

Академик ДРАГУТИН ВУКОТИЋ

УВОДНА РИЈЕЧ

Врло поштовани учесници и гости Округлог стола о голооточким временима,

Указана ми је част предлогом Одбора за израду пројекта о потреби и методологији проучавања голооточког времена, да вас срдачно поздравим и пожелим успјешан рад на овом дуго очекиваном скупу о: антрополошки, историјски, филозофски, а посебно етички - врло озбиљној и осјетљивој проблематици.

У Црногорској академији наука и умјетности нема табу тема, о којима се не би могло јавно расправљати под условом да су мотивисане искључиво научним интересима и да се обрађују примјеном провјерене и егзактне методологије.

Потресно трагични догађаји који су били застрашујући назив по географском епицентру збивања, и поред забране памћења и дугогодишњег прећуткивања, одавно су изгубили локални значај, постајући симбол далеко ширег и цивилизацијског феномена тираније, односно сукоба добра и зла у људском роду.

Будући да још није познат тачан број жртава унутарпартијског сукоба изазваног Резолуцијом Информбироа, а да је судбина и психосоматско стање бројних заточеника, од којих око 10.000 потиче из Црне Горе, и даље неизвјесна, моралне и научне обавезе налажу Црногорској академији наука и умјетности да покрене израду мултидисциплинарног пројекта за стриктно-научно изучавање и тумачење ових сурових догађаја из недавне прошлости.

Пред толиким бројем људи који су били изложени тортури, од којих је многи нијесу преживјели, треба изразити дубоки пијетет и приклонити се пред њиховим сјенима и патњама, са искреним жељама, оптимистичким надама и вапијућим порукама да се таква злодјела никада, никоме и нигдје не догоде или понове.

У бројним изјавама и публикацијама се голооточки кажњенички режим упоређује са руским Гулагом и њемачким Дахау-ом. Закључује се да су у њему примјењиване комбинације окрутности ових озлоглашених масовних мучилишта и стратишта, у којима су свјedoци физички нестајали а трагови њиховог постојања затирани.

Истина, нема тако савршених злочина који би се вјечито могли прикривати, нити се кроз историју злочинац поистовјеђивао са херојем. Правда може бити слијепа и неблаговремена, али је неумитна.

Предстојећи пројекат нема претензије да се бави научним расвјетљавањем свих појава и контроверзи насталих у жестоком међукомунистичком обрачуњу, који је избио 1948. године.

Емпиријски је потврђено, кроз сва времена и све просторе, да су сукоби сродника или истовјерника безобзирнији, него они између иностранских или непознатих непријатеља. Многи аутори тврде да "црвени терор" у комунизму није починио мање зла од црне, фашистичке страховладе.

Због власти се убија и гине, због ње се губи људски лик, власт је најтежи порок, пише Меша Селимовић у "Тврђави".

У наopakим временима целати и мучитељи су били на цијени. Они су одабирани из редова вјерских или идеолошких фанатика. Спалити јеретика или убити иновјерника цијенило се као богоугодно дјело.

Крвничка мржња је болесно стање психе, са суженом способношћу расуђивања, праћено садистичким емоцијама и убилачким набојима. А на балканским раскршћима Истока и Запада увијек се оскудијевало у благонаклоностима, док је мржње било и у расипничком изобиљу.

Дакле, на овом скупу не треба помињати имена или вршити прозивке познатих криваца за голооточке сатанизме. Не треба никога нападати или бранити. Не треба судионике разврставати на вине и невинне. Не треба захтијевати ревизије процеса и рехабилитације кажњаваних или накнадна суђења бившим логорским службеницима, јер су неки од њих жртве партијске индоктринације и гвоздене полицијске дисциплине, доживотно осуђене на казну макар своје немирне савјести, уколико нијесу у питању обезљуђене личности. Жестином обрачуна са информбиривцима доказивана је партијност и вјерност домовини. Не треба призивати зле духове прошлости.

Ријечју, не треба се мијешати у послове правосудних органа или скупштинских тијела, јер идеолошко-политичка суђења не спадају у надлежност Црногорске академије наука и умјетности.

Треба научно оповргнути бездушна и злонамјерна сваљивања цјелокупне кривице и свих гријехова почињених у логорима на међусобне, изнуђене и немилосрдне, обрачуна ревидираца и бојкотованих интернираца. Душевна кадаверизација логораша и њихова деперсонализација, према дијагнози др Николе Николића, која се испољавала

психофизичким декомпоновањем личности, односно цијепањем његовог духовног и тјелесног интегритета, и настанак стања у којем душа није у сагласју са тијелом, могу да објасне многе аморалне поступке и социјалне девијантности - које су се јављале у логорском мучилишту.

У гротлу страве и ужаса нико није могао остати потпуно здрав или сасвим опоравити своје здравствено стање, како они који су били подвргнути средњовјековним мучењима тако и они који су их проводили. Обострано су притиснути злопамћењем, а многи прогањани су оптерећени осјећањима озлојеђености и осветољубља. Злочин се често репродукује новим злочинима. Да би се такав несрећни слијед прекинуо, Марко Миљанов је савјетовао да је људски праштати а пасије заборављати.

Бавити се науком и умјетношћу је најбољи вид отпора безумљу, сматрају пацифистички настројени ствараоци, увјерени у миротворачке могућности које пружају научне дјелатности и све врсте умјетности.

Разумљива је уздржаност Академије према укључивању у израду пројекта оних особа које су преживјеле логорску голготу или су учествовале у распињању окривљених на морално, ментално и биолошко распеће. Обострано су доживљавали психичке шокове и органске трауме, које су оставиле трајне душевне ожиљке, не само на непосредне судионике гурнуте у свих седам Дантеових кругова пакла него и на психо-социјалне поремећаје генерација осуђених да живе у тим мрачним временима на овом вучјем поднебљу. Савременици тих збивања, макар били пасивни посматрачи, тешко да се могу ослободити ужасавајућих сјећања на тужне људске судбине, односно личне и породичне трагедије, злотворски причињене великом броју, дужних или недужних, политичких противника.

У научном раду треба се обавезно ослобађати од сувишних емоција и предубјеђења. Прихватајући ризик могућег претјеривања, изражавам сопствено увјерење да би на проучавању голооточких времена претежно требало ангажовати људе рођене послје 1948. године, како би се избјегла свака субјективност, односно постигла непристрасност у процјењивању сложених узрока и тешких посљедица наше суморне прошлости.

Академија би се, у сарадњи са одговарајућим научним установама и заинтересованим истраживачима, могла бавити утврђивањем правних аспеката и пенолошко-виктимолошких међузависности које су се догађале у голооточком бесуђу. Вриједна би пажње била психоаналитичка испитивања преживјелих судионика у откривању садомазохистичке условљености њиховог понашања. Губитак нагона за самоодржање испољаван самоубиством, које се често догађало, као својеврсним начином одбране од насиља, заслужује научну обраду. Свеопшти медицински значај би имало утврђивање прага издржљивости ду-

готрајног фаминизма, односно изгладњивања и дехидратације, као и њихових патолошких посљедица на све органске системе малтретираних заточеника.

Критичко процјењивање вриједности обимне голооточке литературе и ликовног стваралаштва, њихове документарности, мемоаристичке објективности и умјетничких квалитета - заслуживала би пажњу књижевних критичара и историчара књижевности.

Са историографског гледишта била би занимљива проучавања глобалних историјских оквира који су претходили, проузроковали и потенцијали настајање, развој и ток морбидних голооточких појава. Особито пажњу би требало посветити компаративним проучавањима прошлих и садашњих времена, да би се, поред пословичних узајамних нетрпељивости, открили могући историјски континуитети у подстицајима диригованим од империјалних сила да се међусобно сатиремо или, како се то у савременом жаргону назива, "етнички чистимо". Голооточка времена су за нама, али треба мудрошћу и одважношћу онемогућавати њихова рецидивирања. У тим настојањима су концентрисани основни циљеви овог скупа, односно Академијиног одбора за проучавање голооточког времена.